

Teatterityö rakkauden kohteena

- Olen ajatellut joskus, että minun elämäni sattui liian varhain: jos nyt olisi nuori, olisi suuremmat mahdollisuudet päästä eteenpäin. Näin toteaa rouva Helmi O j u t k a n g a s, o.s. Mantere, jonka vanhemman polven kannuslaiset muistavat vielä hyvin hänen suorituksistaan Kannuksen Työväentalon näyttämöllä vuosisadan alkukymmenillä.

Helmi Ojutkankaan silmät ovat yhäti suuret ja loistavat, hänen olemuksessaan viipyy häivähdys entisen primadonnan hohdetta kun hän syventyy muistelemaan ja kuvailemaan ihmisiä ja asioita tapausriikkaan elämäntiensä varrelta - rikkaan siitä huolimatta, että se alusta alkaen on keskittynyt tämän pienen puutalon vaiheille Kannuksen urheilukentän takana, ja että hän yhteiskunnallisen arvoasteikon mittapuuta käyttäen on ollut työmiehen tytär ja sittemmin työmiehen vaimo.

Äiti ja lapsuus

Hän ihmettelee itsekkin, mistä häneen on tullut se kiinteä ja palava rakkaus näyttämötaiteeseen, joka ilmeni ihan lapsuusvuosista lähtien ja joka yhä saa hänet kuuntelemaan jokaisen radiokuunnelman - lähellä kun ei ole elävää teatteria katsottavaksi.

- Ehkä se on ollut lähinnä äiti, joka kokemustensa. kypsyttämänä tietämättäkin on avannut avarampia näkymiä ja auttanut kosketuksen syntymistä toisiin elämämpiireihin. Hän oli Viipurissa ollessaan oppinut jonkin verran venäjää ja Kokkolassa ruotsia, hänellä oli myös kyky solmia nopeasti tuttavuuksia. Niinpä esim. Gustaf von Numers jutteli mielellään ruotsiksi äitini kanssa siinä asemalla odotellessaan junia. Äitini piti näet pientä kauppaa asemaseudulla, siinä oli korissa pullaa ja sittemmin myös vaatetavaraa, esiliinoja ja muita vaatekappaleita ensimmäisiä suomalaisen valmisvaateteollisuuden tuotteita. Minä olin pikkutyttö, siinä kymmenen vanha, ja olin hyvin usein äitini mukana myymässä, sittemmin yksinkin.

Muistoja von Numerseista

- Millainen kuva tuosta vanhasta herra von Numerista on jäänyt muistiinne?

- Hän oli todellakin silloin jo vanha, parta valkea ja pitkä ja hyvin usein hän käytti univormua. Jospa näkisitte hänet minun silmilläni! Pitkältä, hän ei enää tuohon aikaan vaikuttanut, mutta kun hän käveli edestakaisin "plattformilla" kädet selän takana, oli hänen katseensa aina etäisyyteen suunnattu, hän oli ikään kuin omassa maailmassaan. Hän, näytti aina ajattelevan jotain. Hienostunut hän oli, ja kovin ystävällinen. Olin Numerin perheessä paljon, en varsinaisesti apulaisena, mutta äitini lähetti minut usein sinne tilapäisavuksi. Mikäli muistan: vanha herra ei yleensä ottanut osaa nuoren väen äänekkäämpään ilonpitoon, mutta ystävällinen hän oli, taputti usein päälaelle tai olkapäälle meitä vieraitakin lapsia.

Numerien lapset olivat heidän Kannuksessa ollessaan jo aikuisia, erikoisesti on silloisen pikkutyttö Helmi Mantereeseen mieleen jäänyt hetki, jolloin Nanna von Numer nuorena morsiamena saatteli junalle sulhastaan, hän oli Schaumaneja Pietarsaaresta: Ja komea, pitkä sulhanen suuteli ennen junanlähtöä solakkaa morsiantaan ...Siinä oli "hohtoa" pikkutyttöjen mielestä, arvaahan sen ja vielä nytkin on tuo juhmallinen, kaunis tapaus selvästi muistissa.

Ensimmäiset "näytännöt"

Jo näiltä ajoilta ja vieläkin varhaisemmilta vuosilta ovat muistot ensimmäisistä näyttämöllisistä suorituksista, jotka tapahtuivat "omalle kankaalle" pystytetyllä lavalla tai vähän kauempana suon laidassa. Sattuu näet niin. että aivan Helmi Mantere-Ojutkankaan kodin lähellä on toinen keltainen pikkutalo, joka puolestaan on taiteilija Sulo Pakkalan syntymäkoti. Sulo Pakkala oli Helmiä vain pari vuotta vanhempi, ja hyvin aikaisin he alkoivat yhteistainin muutamien muiden lasten kanssa panna pystyyn näytäntöjä, joissa aikuiset olivat katselijoina, juhlan yhteydessä myytiin tietenkin limonaadia ja pullaa. Nämä näytännöt annettiin kesäisinä sunnuntaipäivinä tai juhannusaattoina, Eräästä tällaisesta juhannusnäytännöstä on jäänyt mieleen hauska tapaus. Tällä kertaa esitettiin näytelmää, jonka nimi oli "Maailma on kuin pannukakku" - tekijää ei Helmi-rouva jaksa muistaa, Kannuksen pappina oli silloin rovasti Björklund, äskettäin kuolleen kenttäpiispan isä. Kenttäpiispa, joka oli sillain nuorukaisiässä, tuli veljiensä kanssa katsomaan näytäntöä, vai lienevätkö pappilan pojat muuten vain käveleskelleet siellä päin. Joka tapauksessa kävi niin, että he eivät malttaneet olla hieman kiusoittelematta "näyttelijöitä". Siitä äkämystyneinä ottivat näyttelijät käteensä kuivuneita lehmänkockareita, ja heittelivät niillä pappilanherroja...

Työväen näyttelijäin riveissä

Sitten tulivat nuoruusvuodet, Kannuksen työväentalolla eli näytelmätoiminta kukoistuskauttaan niinä aikoina. Helmi Mantere, Sulo Pakkala ja Matti Laukkonen muodostivat pääjoukon, mutta myös monia muita innokkaita näyttelijöitä kuului tähän piiriin. Monia kokoillan näytelmiä vietii silloin lävitse, puvut ja näyttämökalusteet tehtiin itse, niin että illat kuluivat valmisteluissa aivan yötä myöten. Gustaf von Numerin "Tuukkalan tappelu" oli yksi suuritöisimpiä näyttämöasujensa puolesta. Järventauksen "Pohjalaisia". Teuvo Pakkalan "Tukkijoella"

ja monet, monet muut näytelmät harjoiteltiin ja esitettiin näinä vuosina. Käytiin myös paljon vierailuilla ja osallistuttiin näytelmäkilpailuihin – tavallisesti sellaisista tuotiin mukana I palkintosija. Eräs kiertävä näytelmäseurue, joka esiintyi eri puolilla maata; tarjosi näihin aikoihin kiinnostusta Helmi Mantereelle. Mitä tehdä? Veri veti rakkaan näytelmätyön piiriin, mutta toisaalta epäilytti: entäpä jos en pääsekään sitten sen pitemmälle, vaan jään loppuikäkseni vain kiertäväksi näyttelijäksi? Kukaan ei osannut arvioida sen kummemmin mahdollisuuksia monet kyllä kehittivät yrittämään eteenpäin. Helmi Mantereella oli myös kaunis ääni: sitäkin olisi kannattanut kehittää. Eräs kanttori tarjoutuikin opettamaan hänelle laulua. Elettiin kuitenkin juuri silloin kansalaissodan aikaisia kiihkeitä vuosia; jolloin asennoituminen puoleen ja toiseen oli äärimmäisen jyrkkä, se ulotti vaikutuksensa taideharrastustenkin piiriin siinä määrin; että työväenyhdistyksen näyttelijää olisi ilmeisesti pidetty "porvarina" jo tällaisen opiskelun perusteella. Samanlaiset esteet kohtasivat muuallakin, ja niin jäi Helmi Mantere paikalleen. Hän meni naimisiin, synnytti neljä lasta, ja kun isovanhemmat saattoivat katsoa lapsia, jatkui näytteleminen edelleen. Myöhemminä vuosina hän on näytellyt Palokunnantalollakin, säätyrajat ja pitämukset ovat sen sittemmin molemmin puolin sallineet.

Palokunnantalon näyttämötoiminnasta

Tässä yhteydessä ei sovi unohtaa mainita että Palokunnantalon näyttämön elinvoimaisin kausi Kannuksessa sattui vähän myöhempään ajankohtaan, ja aivan samoin kuin aikaisemmin Työväentalolla esitettiin sitten: Palokunnantalolla jatkuvasti suuria koko illan näytelmä Mikko Kosken ollessa johdossa koko tarmollaan. Hän, samoin kuin Helmi Ojutkangas, olisi ilmeisesti päässyt pitkälle, jos olisi kokonaan näyttämötyölle antautunut: näytteleminen on myös hänelle ollut elämänikäinen harrastus.

Kerran ovat nämä molemmat näytelleet yhdessä, eikä siitä ole vielä kovinkaan kauan, ehkä kymmenkunta vuotta. Näytelmä oli Artturi Leinosen "Kapituliherra" ja siinä oli mukana myös Sulo Pahkala. Helmi Ojutkangas esiintyi pastorskan osassa, ja kun näytelmä oli päättynyt, hänelle ojennettiin kukkia. Tämä esiintyminen jäi ilmeisesti hänen viimeiseksi, ja siksi hän muistelee tapausta erikoisella lämmöllä ja kiitollisuudella. Silloin kyllä suunniteltiin vanhan kaartin kesken uutta näytelmää ja Mikko Koki kertoo vielä sen jälkeen esiintyneensäkin useita kertoja. Helmi Ojutkankaan terveys ei ole sitä enää sallinut, ja Sulo Pahkala kuoli pian tämän jälkeen.

Näin on hyvä

Mitä kauemmin Helmi Ojutkankaan kanssa keskustelee, sitä elävämmäksi ja todemmaksi hän tulee ihmisenä. Kyllä hän myöntää joskus nuorempana harmitelleensa omaa arkuuttaan, että ei uskaltanut lähteä kehittämään lahjojaan, mutta tällä hetkellä hän tuskin osaa sanoa muuta kuin: näin on ollut hyvä.

- Minulla on ollut sisältörikas elämä ja ymmärtäväinen, hyvä aviopuoliso, en voi elämältä tämän enempää toivoa. Meillä on paljon yhteisiä muistoja ja yhteisiä harrastuksia, ja nyt kun jälleen olemme kahden, on niihin aikaa syventyä.

"Tuukkalan tappelun" näyttämöllepanoa Kannuksen Työväentalon näyttämöllä. Äärimmäisenä oikealla Helmi Ojutkangas.

Aleksis Kiven "Margareetan" näyttelijät: vas. Helmi Ojutkangas, Jalmari Roine, Sulo Pakkala ja Tilda Jokela, istumassa Vihtori Ojutkangas.

Helmi ja Vihtori Ojutkankaan koti on tulvillaan muistoja vuosikymmenien rakkaista harrastuksista sekä näyttämön että musiikin parissa. Vihtori Ojutkangas on ollut mukana jo ennen torvisoittokuntaa toimineessa jousiorkesterissa, ja sitten koko torvisoittokunnan 40-vuotisen toiminta-ajan, mutta hän on osallistunut aikoinaan myös näyttämötoimintaan, johon taas liittyvät hänen vaimonsa parhaat vuodet.